

שיעור י

כלים ומצעות נאים מעלן לסוכה

(סוכה כח ע"ב – כט ע"א)

- א. סוכתו קבע – אוכל, שותה, משנן ומטייל בסוכה
 - ב. "כלים נאים מעלן לסוכה", "ומעלה כליו לסוכה"
 - ג. מוריד את הכלים מן המנחה ומעלה
- סיכום

א. סוכתו קבע – אוכל, שותה, משנן ומטייל בסוכה

במשנה (כח ע"ב) נאמר:

כל שבעת הימים, אדם עושה סוכתו קבע, וביתו עראי.

בגמרא (שם) הובאה ברייתא שבה מפורט במה בא לידי ביטוי היות הסוכה דירת קבע:

כל שבעת הימים אדם עושה סוכתו קבע וביתו עראי. כיצד? היו לו כלים נאים – מעלן לסוכה, מצעות נאות – מעלן לסוכה. אוכל, ושותה, ומטייל בסוכה.

מנא הני מילי? דתנו רבנן: "תשבו" (ויקרא כג, מב) כעין תדורו. מכאן אמרו: כל שבעת הימים עושה אדם סוכתו קבע וביתו עראי. כיצד? היו לו כלים נאים – מעלן לסוכה, מצעות נאות – מעלן לסוכה. אוכל, ושותה, ומטייל בסוכה, ומשנן בסוכה.

הדרשה "תשבו" – כעין תדורו" מתייחסת לחובת האדם לדור בסוכה במשך כל ימות החג בדרך בה הוא גר בביתו במשך כל ימות השנה. לאכול, לשתות, לשהות בסוכה ולהשתמש בכלים ובמצעות יפים ונאים כפי שהוא עושה בביתו. במדרש ההלכה (ספרא, פרשת אמור פרשה יב, פרק יז, ה):

"תשבו", ואין "תשבו" אלא כעין תדורו. מיכן אמרו אוכל בסוכה, שותה בסוכה, ומטייל בסוכה, ומעלה כליו בסוכה.

בירושלמי (ב, י) נוסף ביאור למדרש:

כתיב: "בסוכות תשבו", ואין תשבו אלא תדורו. כמה דאת אמר: "וירשתם אותה וישבתם בה" (דברים יא, לא). שיהא אוכל בסוכה, ומטייל בסוכה, ומעלה כליו לסוכה.

הירושלמי, השווה בין שתי מצוות שמתקיימות בישיבה – ישיבה בסוכה וישיבה בארץ ישראל. מהפסוק על יישוב ארץ ישראל למד ר' ישמעאל על קניין קרקע באמצעות חזקה (קידושין כו ע"א):

ובחזקה. מנלן? ...דכי ר' ישמעאל תנא: "וירשתם אותה וישבתם בה". כמה ירשתם? בישיבה.

ונראה שזו גם דרשת הירושלמי. ישיבה קבועה שמשמעותה בעלות ושייכות למקום, וכעושה בתוך שלו.¹

דברי התנאים נזכרו פעולות ייחודיות שיש לעשות בסוכה: "ומטייל בסוכה". מה הוא הטיול בסוכה? נראה להסביר באמצעות השוואה לאמור בנוגע לקדושת בית הכנסת (תוספתא, מגילה ב, יא; מגילה כח ע"ב): "בתי כנסיות אין נוהגין בהן קלות ראש... ואין אוכלין בהן, ואין שותין בהן, ואין ישנין בהן, ואין מטיילין בהן". את כל הפעולות שצריך לעשות בסוכה, אין לעשות בבית הכנסת. הרב יוסף חביבא (נימוקי יוסף, מגילה כח ע"ב [עמ' נה]) הסביר בנוגע לבית כנסת: "ואין מטיילין. לשחק בתוכם או ליכנס שם להרחיב הלב, כדרך ההולכים בבנין נאה לראות". הרב מנחם המאירי (בית הבחירה מגילה שם) פירש: "ואין מטיילין בה ר"ל לילך בה מפניה לפינה דרך טיול". רבנו מנוח (רמב"ם, הל' תפילה יא, ו) כתב: "ואין מטיילין בהם, שאם היה לו לאדם קוצר רוח אין לו לילך לבית

1 כך הגדיר ר' צדוק הכהן מלובלין (דברי סופרים, אות יד) את מצוות יישוב ארץ ישראל: "לשון הכתוב 'וירשתם אותה וישבתם בה', וגם אין נקרא ישוב אלא בישיבה ובשלוה, כדבר שנאמר: 'ישוב יעקב' (בראשית לז, א), ביקש לישב בשלוה... והיינו שהם [=ישראל] אדוני הארץ... בשלוה ובמשלה, דזה נקרא ישיבה". דברים דומים כתב הרב יהושע ישראל מקוטנא (שו"ת ישועות מלכו, י"ד, ס' סו): "לפי דעת הרמב"ן שחשב זאת למצוות עשה, מ"מ בעיקר המצווה אינו אלא הירושה והישיבה כאדם העושה בתוך שלו, לכבוש ארץ ישראל שתהיה תחת ירושתינו". ההשוואה היא בתחושת הבעלות הטבעית והנוחות הביתית בסוכה ובארץ ישראל. תוס' יום טוב (ב, ד), פירש שתשבו הכוונה להתעכב, כי אם לא כן היה צריך להיות כתוב 'בסוכות תהיו'. הרב יעקב עמדין (לחם שמים, שם) העיר שאם כדברי התוס' יום טוב היה צריך להיות כתוב 'בסוכות תחנו'. אלא שמשמעות ישיבה היא אכן שהייה ועיכוב, כמו: "ותשבו בקדש ימים רבים" (דברים א, מו). ראה עוד: תורה תמימה, ויקרא כג אות קסח.

הכנסת כדי להרחיב לבו ולטייל שם". בסוכה יש ללכת בתוכה כדי להרחיב את הלב, ואף לשחק בה. היא ביתו של האדם בימי החג, ויש ללכת בה כמו שהולכים וצופים בכניין יפה ונאה.

"ומשנן בסוכה". על כך נאמר בגמ' (כח ע"ב):

אינני? והאמר רבא: מקרא ומתנא - במטללתא, ותנוי בר ממטללתא! - לא קשיא: הא - במגרס, הא - בעיוני.

"ומשנן בסוכה" שנאמר בברייתא משמעותו ללמוד עניין שכבר ברור לו, שאינו מצטער אם יעשה זאת בסוכה. ומה שאמר רבא "ותנוי בר ממטללתא" - "בעיוני", מדובר על נושא שהוא מעיין בו כעת ועדיין אינו ברור לו, ומאחר שצריך לזה הרחבת הדעת, מותר ללמוד את הנושא מחוץ לסוכה. במדרש פסיקתא זוטרתא (לקח טוב) נדרש על הפסוק:

אין תשבו אלא כעין תדורו. מכאן אמרו: אוכל ושותה בסוכה, וישן בסוכה, ומטייל בסוכה, ומעלה כלים נאים בסוכה וקורא בסוכה.

במקום "ומשנן בסוכה", אמרו שם "וישן בסוכה"² ובהמשך המדרש "וקורא בסוכה". בנוסח שבברייתא שבגמרא לא נזכר באופן ברור שיש לישון בסוכה, אך ממקורות רבים במסכת ברור שהשינה היא חלק מהותי מהמדור בסוכה.³ "מעלן לסוכה", "העלום לסוכה", "מעלה כליו לסוכה". תנועה הפוכה לקראת מוצאי החג - להוריד הכלים מהסוכה (משנה, סוכה מח ע"א). בגמ' (עבודה זרה ג ע"א) נאמר: "...מיד כל אחד [ואחד] נוטל והולך ועושה סוכה בראש גגו". רש"י (כה ע"ב ד"ה משום ייחוד) כתב: "רסתם סוכה היו עושין בגותיהן". כך כתב גם רש"י (שבת קנר ע"ב ד"ה שתים) שרוב הסוכות היו נבנות בגג ולכן נאמר שיש להעלות או להוריד מהן, אך אפשר כמובן לבנות סוכות גם בחצר או במרפסת ואין צורך לעלות

2 כך הגרסה: סידור רש"י סי' רכט; מחזור ויטרי סי' שנו; שסבלי הלקט סי' שמז, ועוד.

3 כך מופיע: תוספתא סוכה א, ז, יא; ב, ג; משנה סוכה א, ו; ב, א; סוכה כו ע"א, נג ע"א, ועוד. כך כתב רש"י (כ ע"ב ד"ה הישן): "ועיקר ישיבת הסוכה אכילה שתיה ושינה"; רש"י (עירובין מד ע"א ד"ה כדי שיאכל וישתה וישן): "עיקר מצותה של סוכה בשלשה דברים הללו". ראה: הרב צבי פסח פרנק, מקראי קדש - סוכות, א, עמ' קמו-קמז; הרב שלמה גורן, תרומת הגורן, א, עמ' 330-331; מו"ר הרב אברהם אלקנה כהנא שפירא (מורשה - שיחות למועדים, עמ' רנ), כתב שאדם ישן פטור מן המצוות אך כאן זו המצווה לישון בסוכה. ראה עוד: הרב צבי יהודה הכהן קוק, שיחות על המועדים, סוכות, עמ' 20 אות ד; הרב מאיר גרוזמן, "על השינה בסוכה", על המועדים, עמ' 58-60.

או לרדת. ייתכן שזהו ביטוי ייחודי שעניינו להדגיש שלמצווה עולים "מעלין בקדש". עולים לתורה, עולים לדוכן, עולים לרגל, עולים לירושלים, עולים לארץ ישראל, אף שלא תמיד באים למקומות הללו ממקום נמוך. הרמב"ם (הל' סוכה ו, ה) פסק:

כיצד היא מצות השיבה בסוכה? שיהיה אוכל ושותה ודר בסוכה כל שבעת הימים, בין ביום בין בלילה, כדרך שהוא דר בביתו בשאר ימות השנה. וכל שבעת הימים עושה אדם את ביתו עראי ואת סוכתו קבע שנאמר "בסוכות תשבו שבעת ימים". כיצד? כלים הנאים ומצעות הנאות בסוכה, וכלי שתייה כגון אשישות וכוסות בסוכה, אבל כלי אכילה כגון קדרות וקערות חוץ לסוכה, המנורה בסוכה, ואם היתה סוכה קטנה מניחה חוץ לסוכה.

הרמב"ם הבחין בין פעולות שעל אדם לעשות בימי החג, לבין פעולות שעליו לעשות עם חפצים שבאמצעותם יצליח לקיים את מצוות השיבה בה, באופן כזה שיבטא את היות הסוכה מקום השיבה הקבוע שלו במשך ימי החג, בתנאים טובים וכפי שהוא גר בביתו במשך כל ימות השנה.

"אוכל ושותה ודר בסוכה" – מלבד אכילה ושתייה, הרמב"ם לא פירט כמו בברייתא ולא כתב בהלכה זו שיש לישון או לטייל בסוכה. על החובה לישון בסוכה כתב הרמב"ם בהלכה הבאה (שם ו): "אוכלין ושותין וישנין בסוכה כל שבעה בין ביום ובין בלילה... אין ישנין מחוץ לסוכה, אפילו שינת עראי". נראה שהרמב"ם הבין שהפעולות הללו שנזכרו בברייתא הן דוגמאות, והמסר המרכזי בהן הוא שאדם יעשה בסוכה כל מה שהוא עושה בביתו במשך השנה.⁴

הרמב"ם גם כתב בנוגע להכנסת כלים לסוכה, ובזה נדון בהמשך. אך נציין שהרמב"ם לא כתב שיש להעלות הכלים לסוכה. הרמב"ם כתב באופן כללי אלו כלים יש להכניס לסוכה ואילו כלים מקומם מחוץ לסוכה.

4 הרב ישעיהו זאב ווינוגרד (אגרות לראיה, אגרת שיג, עמ' תנ-תנא) כתב שבהיותו בסוכתו של הראי"ה קוק, שאלו הראי"ה קוק, מדוע הרמב"ם (הל' סוכה ו, ו) השמיט ולא כתב "ומטייל בסוכה". הרב ווינוגרד השיב שרבו חננאל לא גרס כלל "ומטייל בסוכה", וכנראה זו גם גרסתו של הרמב"ם. לפי הרמב"ם בברייתא השנייה נאמר "כעין תדורו", אך לא נאמר כן בברייתא הראשונה. מכאן שיש מחלוקת בין הברייתות. מאחר שאדם אינו מטייל בביתו, ממילא אין זה "כעין תדורו" ולכן הרמב"ם השמיט זאת. ע"פ הפירוש לפעולת הטיול שצינו לעיל, אין הכוונה לטיול לשם תענוג, וכמו שמטיילים בהרים וכד'. לדברינו נראה שהרמב"ם ראה בפירוט שבברייתא דוגמאות מלבד פעולת האכילה והשתייה, והמסר העיקרי בדברי הברייתא הוא שעל אדם לעשות בסוכה את כל הפעולות שהוא עושה בבית בכל ימות השנה.

ב. "כלים נאים מעלן לסוכה", "ומעלה כליו לסוכה"

יש הבדלי נוסח ומשמעות בין מדרש ההלכה והירושלמי לבין הברייתא שבבבלי. במדרש ההלכה ובירושלמי נאמר: "אוכל בסוכה, שותה בסוכה, מעלה כליו לסוכה". לא נאמר שיש להעלות לסוכה רק את הכלים הנאים. מדובר על הכלים הרגילים בהם אדם אוכל ושותה כל השנה. כמו כן לא נאמר שיש להעלות לסוכה מצעות, אם כי ייתכן ש"כלים" כוללים מצעות. יש לחיות בסוכה בצורה טבעית כמו שחיים בבית במשך ימי השנה. יש לאכול ולשתות בסוכה ובאותם כלים שמשמשים בהם כל השנה, וכמו שאוכלים בבית - במטבח, בפירת האוכל וכד'.

בברייתא שבגמרא הנוסח הוא אחר: "היו לו כלים נאים - מעלן לסוכה, מצעות נאות - מעלן לסוכה" ורק אחר כך כתוב "אוכל ושותה ומטייל בסוכה".⁵ הכלים הנאים והמצעות הנאות הם אמנם לשימוש, אך בעיקרם הם לקישוט, לנוי,⁶ כמו כלים ומצעות שנמצאים גם כיום בסלון ביתי (תמונות, אגרטלים וכד'). הם חלק מהקישוטים ומנוי הסוכה. כך נאמר על נוי הסוכה בהקשר של מוקצה עד צאת החג האחרון (י ע"א):

סיככה כהלכתה, ועטרה בקרמים (=בגדים צבעוניים) ובסדינין המצויירין, ותלה בה אגוזים, שקדים, אפרסקים, ורמונים, ופרכילי ענבים, יינות, שמנים, וסלתות, ועטרות שבלים - אסור להסתפק מהן עד מוצאי יום טוב האחרון של חג.

5 על ההבדלים הללו בין הירושלמי לבין הבבלי, ראה: הרב ישי ויצמן, "בין סוכת ארץ ישראל לסוכת בבל", לחזות בנעם, עמ' 126-131. בדבריו הוא ציין גם שבבבלי דרשת הפסוק היא "תשבו' כעין תדורו", ואילו בירושלמי הדרשה היא "ואין תשבו אלא תדורו". ההבדל הוא שע"פ הירושלמי הסוכה היא ממש ביתו של האדם בימי החג, ולפי הבבלי הסוכה אינה ביתו של האדם אלא שהוא מתנהג בה כאילו זה ביתו. יש להעיר שהנוסח של מדרש ההלכה - ספרי, דומה מאוד לנוסח הירושלמי ובמדרש ההלכה גם כן כתוב "תשבו כעין תדורו". על ישיבה=מדור, נאמר בגמרא (מכות יב ע"א): "ערי מקלט - בדירה תלה רחמנא". רש"י (ד"ה בדירה) כתב: "בדירה תלה רחמנא - דכתיב 'כי בעיר מקלטו ישב' (במדבר לה, כח)". ראה גם עמ' 396 הע' 5.

6 הלכה דומה מצינו גם בהלכות ליל הסדר. דין זה לא מופיע בגמ', והטור (או"ח, סי' תעב) הוא זה שכתב: "סדר שלחנו יפה בכלים נאים כפי כחו". התשב"ץ (מאמר חמץ אות קיג, ושם אות קכב) לומר זאת מהלכות סוכה: "ויהיה שלחנו ערוך במצע נאה לעשות הסכה דרך הדור לכבוד הרגל וכבוד המצוה. וכמו שאמרו היו לו כלים נאים ומצעות נאות מעלה אותם לסוכה. 'ובגדים שבשל בהם קדירה לרבו, אל ימזוג בהן כוס לרבו' (וימא כג ע"ב). ויאמר 'זה השולחן אשר לפני ה' (יחזקאל מא, כב)".

יש להניח שחלק מהפריטים הללו אדם מביא לסוכה מתוך ביתו. אך כל אלו הם מוקצים ואסור להשתמש בהם עד מוצאי החג האחרון, אלא אם כן התנה עליהם שיהיו מותרים לשימוש (סוכה שם), אך בכלים נאים ובמצעות נאות אפשר להשתמש. הרב יוסף דב סולובייצ'יק (רשימות שיעורים, סוכה כח ע"ב) כתב על הכלים הנאים והמצעות הנאות הללו:

כלים נאים מעלן לסוכה. יש להתבונן בגדר המחייב להעלות כלים נאים לסוכה. יתכן שהוא מדין "זה א־לי ואנוהו" - התנאה לפניו במצוות הנוהג בכל מצוות התורה.⁷

בדבריו הוא כיוון למדרש ההלכה (מכילתא דרבי ישמעאל בשלח - מסכתא דשירה פרשה ג; ירושלמי פאה א, א; שבת קלג ע"ב; נזיר ב ע"ב):

דתניא: "זה א־לי ואנוהו" (שמות טו, ב) - התנאה לפניו במצוות. עשה לפניו סוכה נאה...⁸

"כלים נאין, מצעות נאות" כמו גם כל קישוטי הבגדים והפירות שנזכרו בברייתא לעיל, הם נויי סוכה ומקיימים בכך "זה א־לי ואנוהו", אם כי כאמור בכלים הנאים ובמצעות הנאות מותר להשתמש.

יש אם כן להסביר דברי הברייתא (י ע"א) באופן הבא: "סככה כהלכתה" - כשאדם בנה סוכה כהלכה - הסכך, הדפנות וכל מה שנדרש, והוא יושב בה, הוא מקיים את הצו "בִּסְכַּת תִּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים" - "תִּשְׁבוּ כַּעֵין תְּדוּרוֹ". "ועטרה בקרמים..." - כשהוא מעלה אליה כלים נאים ומצעות נאות ותולה בסוכה קישוטים נוספים - בדים צבעוניים, פירות יפים ועוד, הוא גם מקיים את דרשה הפסוק: "זה א־לי ואנוהו" התנאה לפניו בסוכה נאה.⁹

ההבדל בין האמור במדרש ההלכה והירושלמי לבין הבבלי, ניכר בדברי רבא בהמשך הסוגיה בבבלי (כט ע"א):

אמר רבא: מאני משתיא - במטלתא; מאני מיכלא - בר ממטלתא; חצבא ושיחיל - בר ממטלתא. ושרגא במטלתא, ואמרי לה: בר ממטלתא. ולא פליגי: הא - בסוכה גדולה, הא - בסוכה קטנה.

7 ראה גם בחידושי הרב יצחק זאב סולובייצ'יק, נזיר ב ע"ב, שהרחיב בגדר נוי מצוה.

8 רש"י, סוכה יא ע"ב ד"ה ואנוהו, הזכיר דרשה זו.

9 כך הסביר את דברי הברייתא הרב מנשה הקטן, שו"ת משנה הלכות, טז, סי' קכח.

לפי רבא, מותר להשאיר כוסות בסוכה לאחר ששתו בהם, ואין צורך לפנותם מהסוכה. רש"י (ד"ה במטללתא) הסביר שהסיבה היא שכוסות אינם מאוסים לאחר ששתו בהם. "מאני מיכלא" - מותר להכניס כלי אוכל לסוכה על מנת לאכול בהם, אך לאחר שאכלו בהם הם מאוסים, ולכן יש להוציא אותם מחוץ לסוכה. "חצבא" - כלי חרס ששואבים בו את המים, "ושחיל" דלי העשוי מעץ, יש להוציא מחוץ לסוכה, לאחר שהשתמשו בהם. מותר להשהות נר חרס גם לאחר השימוש בו, בסוכה גדולה שיש בה מקום ברווח. ואם מדובר בסוכה קטנה ששטחה מצומצם יש להוציא ממנה כל דבר התופס מקום ללא צורך.

תוס' (ד"ה מנא) ציינו בתחילת דבריהם את פירוש רש"י לדברי רבא, ותוס' (ד"ה ואמרי) כתבו שאת כלי האוכל יש להוציא מחוץ לסוכה כשלא משתמשים בהם, אבל בשעת סעודה אוכלים בהם. כאמור, תוספות (ד"ה מנא) כתבו פירוש אחר בשם יש מפרשים:

ו"מ כגון קדירות ואגני דלישא. וטעמא, ד"כעין תדורו" בעינן, והני אין רגילין להיות בבית דירה אלא בית יש להם לבדם. וכן פירש בה"ג, כגון קדרי ושוודי ובי טוי ובי תפי.¹⁰

על פי יש מפרשים, הכלים שנזכרו בדברי רבא הם כלי בישול ואפייה ואותם אין להכניס כלל לסוכה מאחר שלאחר שמסיימים לבשל או לאפות בהם מניחים אותם במקום מיוחד, ולא מגישים או אוכלים בהם. אין מכניסים אותם לסוכה כי "כעין תדורו" בעינן, ואין מקומם בבית כלל. המהרש"א (סוכה כאן) חידד שבשונה מדברי רש"י, תוספות לא כתבו שכלי האוכל מאוסים, ולכן לאחר שסיימו לאכול בכלי האוכל מותר להשאירם בסוכה. תוספות ציינו לדברי הרב שמעון קירא (ספר הלכות גדולות סי' יד, הלכות סוכה, עמ' קצב) שכתב כך:

מאני מיכלא חוץ ממטללתא, כגון קידרי ושוודי [=קדרות ושיפורים], ובי תפי, ובי טוי, ואגאני דלישא [=קערות ללישה], ומאני דקימחא [=כלים לאיחסון קמח], ומאני דתבלי ואצארי, כולהון לבר ממטללתא. מאני משתיא במטללתא, כגון גוסקי וכובי וקאקווי וכאסי.

10 דברי התוס' הללו הם דברי ר"ת בספר הישר (חלק החידושים) סי' שסז (הובא בתמים דעים סי' קפב), שמוסיף עוד: "ואותן בני אדם שרגילין שמחמירין להוציא מן הסוכה קערות לאחר שאכלו בהן - טועין הן, דמפרשי טעמא משום מאיסותא, וליתא".

הרב מנחם המאירי (בית הבחירה שם) הסביר שלפי שני הפירושים של רש"י ושל תוספות: "אין צריך להוציאם עד שיגמור סעודתו, שהוא צריך לישן לטייל ולשנן". מותר להכניס לסוכה כל כלי שיש בו אוכל, אך לאחר שסיימו לאכול יש להוציאו כי הוא מאוס. אך אין צורך להוציא הכלי המלוכלך מיד כשסיים לאכול, אלא רק עם תום הסעודה, כשהיושב בסוכה אמור ללמוד או לישון בסוכה.

לסיכום דברי רש"י, בעל הלכות גדולות ותוספות:

רש"י: כוונת רבא הייתה שיש להוציא כלי מאכל לאחר שסיימו לאכול בהם, מכיוון שהכלים נמאסים בדרך זו. הסוכה היא כמו בית דירה, מקום נאה ויפה כמו סלון ביתי, ושם לא משאירים כלים מלוכלכים. שם נמצאים הכלים הנאים והמצעות הנאות.

בה"ג ותוספות: יש לאסור באופן גורף כלי אחסון, בישול ואפייה שאין נוהגים להניח אותם על השולחן בשעה שאוכלים, אלא "בית יש להם לברם", במקום מיוחד - ארון, חדר אחר וכד'. כאמור, הסוכה היא כמו סלון ביתי, שם יש כלים נאים ומצעות נאות, ולא מכניסים לשם כלי בישול ואפייה. המכנה המשותף בין הסברו של רש"י והסברו של בה"ג הוא שמדובר בכלים רגילים - כלי אוכל לאחר שאכלו בהם או כלי אפייה ובישול, ושני סוגי הכלים הללו, אין מקומם בסוכה.

הריטב"א (כט ע"א) כתב פירוש אחר:

ויש שפירשו מאני משתייא מצוה ליתנם בסוכה, אבל מאני מיכלא אינו חייב להניחם בסוכה שאין דרך להניחם בבית שהוא אוכל, אף על פי כן אם רצה להניח שם הרשות בידו.¹¹

הדיון הוא לא בשאלה אלו כלים מותר להכניס לסוכה - כלים לשתייה, ואלו כלים אסור להכניס לסוכה - כלי בישול ואפייה. אלא אלו כלים מצווה להכניסם לסוכה - כלים לשתייה, ואלו כלים יש רשות להניח בסוכה - כלים שאוכלים בהם. בירושלמי (ב, י) על משנתנו, לא נזכר כלל דיון מעין זה. אדרבה, "כלים - מעלן לסוכה". כאמור לעיל, לא נאמר בירושלמי שיש להעלות כלים נאים. יש להכניס לסוכה את הכלים הרגילים שרגילים להשתמש בהם כל השנה ואף את כלי הבישול והאפייה שנמצאים במטבח הביתי, ניתן להכניס לסוכה. "כלים" - ייתכן שזה שם לכל מיני סוגים של כלים ולא דווקא בהקשר של אוכל.

11 כך כתב גם הר"ן (יג ע"א בדפי הרי"ף) בשם יש שפירשו.

הלכה למעשה במחלוקת הירושלמי והבבלי - הרמב"ם (הל' סוכה ו, ה) ובעקבותיו גם הטור והשולחן ערוך (או"ח, סי' תרלט, א) פסקו כבבלי:

כלים הנאים ומצעות הנאות בסוכה, וכלי שתייה כגון אשישות וכוסות בסוכה. אבל כלי אכילה כגון קדרות וקערות חוץ לסוכה.

הרמב"ם הבחין באופן ברור בין "כלים נאים" שמוכנסים לסוכה, לבין "כלי אכילה" שמקומם מחוץ לסוכה. הרמב"ם בפירושו המשנה (ב, ט) חידד:

והוא שיציענה במצעות היפות ביותר שיש לו ויעטרנה. ויאכל בה, וישתה ויישן. ויעשה ביתו כבית התשמיש, והסוכה בית דירה.

המצעים היפים ביותר הם לעיטור, וכך גם הכלים הנאים. הם יעניקו לסוכה מראה של בית דירה. יש לאכול ולשתות בהם בסוכה. כלי האוכל הרגילים לא מוכנסים לסוכה.¹²

ג. מוריד את הכלים מן המנחה ומעלה

הכלים הללו שמוכנסים לסוכה, נזכרו במשנה (מח ע"א), כשמוציאים אותם מהסוכה לקראת סיום החג:

אבל מוריד את הכלים מן המנחה ולמעלה, מפני כבוד יום טוב האחרון של חג.

רש"י (ד"ה אבל) קישר את המשנה לסוגייתנו: "אבל מוריד הוא את הכלים ואת המצעות שנשתמש בהן בתוכה, כדתניא בפרק הישן (סוכה כח, ב): 'היו לו כלים נאים

12 כאמור הלכה למעשה רמב"ם והשולחן ערוך פסקו כבבלי. המשנה ברורה (סי' תרלט, ס"ק ד) קבע כלל: "וכלל הדבר כל שאין דרכו להיות בדירתו שדר בה, אין לו להחזיק בסוכה". כיום מקובל במשך השנה להניח על השולחן בו אוכלים כלים שבישלו בהם את התבשיל - סירים מיוחדים, קערות אפייה וכד', וכן נהוג ומקובל לאכול בכלים חד פעמיים - אף בשבת ובחג, בשמחות, כשיש אורחים, וכד'. כלים אלו נמצאים כיום בארונות בבית בו גרים. אמנם ניתן לדון האם הדבר נקבע בהתאם לכל משפחה (יש למשל שלא יביאו תבשיל בסיר בישול או בתבנית חד פעמית לשולחן שבת, או כשיש אורחים וראו: חיד"א, מחזיק ברכה, או"ח, סי' תרלט, א), אך בכל זאת כיום יש כלי בישול ואפייה, וכן כלי אוכל והגשה חד פעמיים יפים ויקרים, שמיועדים להניחם על שולחן מכובד. נקודת המוצא צריכה להיות שאכן מתכוונים בהכנסת כלים אלה לכבד את הסוכה ולא לבזותה, ועל כן נראה שמותר להכניס כלים אלו לסוכה. לאחר שאכלו בהם והם נמאסים יש להוציאם מן הסוכה.

ומצעות נאות - מעלן לסוכה". רש"י ציין שמדובר גם במצעות נאות, אף שהם לא נזכרו במשנה באופן ברור.

על דברי המשנה שאלה הגמרא: "אין לו כלים להוריד מהו?" ועל כך ענתה בשאלה: "אין לו כלים? אלא כי אשתמש במאי אשתמש?". מכאן שניתן גם להשתמש בכלים ובמצעות הללו, והם אינם מוקצים לנוי כקישוטי סוכה כדברינו לעיל.

הגמרא דייקה את השאלה: "אלא אין לו מקום להוריד כליו, מהו?". מדובר על אדם שצריך את המקום בו נמצאת הסוכה לשמיני עצרת, אך אין לו מקום בביתו להניח את הכלים. השאלה היא "מה יעשה להוכיח שאינו מוסיף על המצוה לעשות סוכה שמנה ימים?" (רש"י ד"ה מאי). ר' חייא [בר אשי - לפי גרסת סוכה מד ע"א תוד"ה והא; הרא"ש, סוכה ד, ז] אמר שיש לפחות בסכך ארבעה טפחים ולפסול הסוכה. הגמרא הסבירה שהצעה זו טובה לבני ארץ ישראל. ר' יהושע בן לוי הציע להכניס בה נר, והצעה זו טובה לבני בבל כי הם צריכים לשבת בסוכה גם ביום השמיני, ועל כן לא יפחות הסוכה אלא ידליק בה את הנר. על כך שאלה הגמרא שהצעה זו טובה רק בסוכה קטנה מאחר שבדרך כלל מוציאים את הנר מסוכה קטנה, אבל מה יעשו בסוכה גדולה? על כך השיבה הגמרא שמעלה ומכניס בה קערות אוכל לאחר שאכלו בהן, שהן מאוסות, ואסור להכניסן לסוכה בחג הסוכות. לפי רש"י (ד"ה מדליק וד"ה סוכה גדולה) ההצעות הללו מבוססות על דברי רבא בסוגייתנו שאמר שאין להכניס נר לסוכה קטנה אלא רק לסוכה גדולה, וכן שכלי אוכל שהם מאוסים אחר שאוכלים בהם, חייבים להוציא אותם מן הסוכה לאחר הסעודה.

כמובן ההצעה להכניס נר לסוכה קטנה, או להכניס כלים שהם מאוסים, טובה גם לבני ארץ ישראל. אך ההצעה לפחות מהסכך טובה רק לבני ארץ ישראל.

בירושלמי (ד, ה) על משנה זו, הדיון הוא אחר. על דברי המשנה שאמרה שניתן להכניס כלים הביתה לאחר המנחה, נאמר: "ר' אבא בר כהנא ר' חייא בר אשי בשם רב: צריך אדם לפסול סוכתו מבעוד יום". לא הוסבר מדוע אדם צריך לפסול הסוכה לפני החג האחרון, ובאיזה אופן פוסלים הסוכה. כמו כן לא נאמר שדברי ר' חייא בר אשי נאמרו למי שאין לו מקום לכלים בביתו ורוצה להשאירם בסוכה ולאכול שם. אמנם בסוגייתנו בבבלי (מח ע"א) אמר ר' חייא בר אשי שפוחת בה ארבעה טפחים. בפירוש קרבן העדה (ירושלמי שם) הסביר שפסילת הסוכה נועדה למי שרוצה לאכול בסוכה אף בשמיני עצרת, והוא פוחת כדי שיהיה ניכר שאינו מוסיף על המצווה. לא נאמר שמדובר על מי שאין לו מקום להניח את הכלים בבית, אלא מדובר במי שלכתחילה רוצה לשבת בשמיני עצרת במקום בו הסוכה נמצאת.

ר' יהושע בן לוי שהציע בבבלי (שם) לבניי בבל להכניס נר לסוכה קטנה וכאמור זו עצה טובה גם לבני ארץ ישראל, הציע בירושלמי לבני ארץ ישראל הצעה אחרת: "ר' יהושע בן לוי אמר: צריך לקדש בתוך ביתו". בפירוש קרבן העדה הסביר שאם מקדש בבית "איכא היכרא שאינו מוסיף, ואין צריך לפחותה".

הצעת ר' חייא בר אשי בירושלמי זו ההצעה היחידה שמהותה פסילת הסוכה. בירושלמי לא נזכרה כלל האפשרות לפסול הסוכה באמצעות הכנסת כלים מאוסים לאחר שאכלו בהם, כי כאמור לפי הירושלמי, בכל ימות החג מכניסים לסוכה כלי אוכל כאלו לסוכה.

הרמב"ם פסק בנוגע למי שרוצה לאכול בסוכה בשמיני עצרת ואין לו מקום להניח כליו, כאמור בבבלי. בני ארץ ישראל יפחתו הסוכה (הל' סוכה ו, יא), ובניי בבל יכניסו מנורה בסוכה קטנה, "ואם היתה גדולה מכניס בה קדרות וקערות וכיוצא בהן, כדי להכיר שהיא פסולה ושכבר נגמרה מצותה. ומפני שהוא יום טוב אינו יכול לפחות בה ולפסלה" (שם יד). כך גם פסקו הטור והשולחן ערוך (או"ח, סי' תרסו).

סיכום

לפי הברייתא שבבבלי, יש להעלות לסוכה את הכלים הנאים והמצעות הנאות. רבא אמר שאין להכניס כלי בישול ואפייה לסוכה, וכשמסיימים לאכול בכלי האכילה והם מאוסים, יש להוציאם מהסוכה. מותר להשתמש בכלים ובמצעות הנאות, אך ייעודם הוא לנוי, בשונה מקישוטים אחרים שהם מוקצים ואסור להשתמש בהם. כך מקיימים "תשבו' כעין תדורו", שמהות המדור הוא כבית מיוחד, מעין סלון אורחים. בהעלאת הכלים והמצעים הנאים לסוכה, וכן הקישוטים האחרים שבסוכה, מקיימים את האמור בפסוק: "זה אֵלֵי ואנוהו" - התנאה לפניו במצוות - סוכה נאה.

לפי הברייתא שבירושלמי, מעלים לסוכה את הכלים שמשמשים בהם כל השנה לאכילה, ואף כלי בישול ואפייה. כך מקיימים "אין תשבו' אלא תדורו". מהות המדור בסוכה הוא כמו חיים טבעיים בבית, בפנינת האוכל, במטבח. יש לנאות את הסוכה בקישוטים, ולקיים את האמור בפסוק: "זה אֵלֵי ואנוהו" - התנאה לפניו במצוות, עשה סוכה נאה.